

Prof. dr Slobodan JOVANOVIĆ*
 Prof. dr Milan POČUČA*

Subrogacija u osiguranju, sličnosti i razlike sa drugim institutima

UDK: 347.41:368
 Primljen: 18. 9. 2014.
 Prihvaćen: 21. 9. 2014.
 Naučna polemika

Apstrakt

Subrogacija je pravni institut karakterističan za neživotna osiguranja i pojavljuje se oblasti osiguranja motornih vozila i građanskopravne odgovornosti iz upotrebe motornih vozila, transportnom osiguranju itd. Sa druge strane, moguće su situacije u kojima se isplatom sume osiguranja u punom iznosu za izvedene totalne štete i preuzimanjem spasenog ostatka, osiguravač oslobađa obaveze po polisi osiguranja, kao i da polisa osiguranja služi kao sredstvo obezbeđenja potraživanja iz ugovora o kreditu za, ugovorom o osiguranju, pokriveno rizike gubitka ili uništenja osiguranog interesa itd. Zato se u osiguranju koriste brojni pravni instituti koji imaju različitu svrhu i proizvode različita dejstva na ugovorne strane. U radu se analiziraju sličnosti i razlike između pravnog instituta subrogacije i drugih instituta koji se u različitim situacijama primenjuju u praksi osiguranja, posebno dodirne tačke i karakteristike koje subrogaciju odvajaju od instituta napuštanja osigurane stvari (abandona), cesije, regresa i vinkulacije.

Ključne reči: subrogacija, abandon, cesija, regres, vinkulacija

1. UVOD

Prema opštim načelima građanskopravne odgovornosti, lice koje pričinii štetu drugom, dužno je da je nadoknadi. Ponašanje nekog lica koje dovede do nastanka štete može se ponekad kvalifikovati kao izvršenje nekog

od krivičnih dela protiv imovine i lica, pa je moguće postojanje i krivičnopravne odgovornosti lica. Međutim, postojanje krivičnopravne odgovornosti nema direktnog i suštinskog uticaja na pravo oštećenog lica da zahteva nadoknadu štete od štetnika. Ono nije zavisno od pokretanja ili ishoda pokrenutog krivičnog postupka i postojanja pravosnažne krivične presude. Sa druge strane, jedan štetni događaj koji potpada pod definiciju osiguranog slučaja iz polise osiguranja može stvoriti dvostruki osnov osiguraniku za nadoknadu štete. Na osnovu ugovora o osiguranju, osiguraniku je zakonom priznato pravo direktne tužbe prema osiguravaču ili tužbe radi nadoknade štete prema štetniku na osnovu učinjenog delikta.

Odštetni zahtevi osiguranika mogu se ostvarivati nezavisno jedan od drugog, bilo na osnovu ugovora, bilo na osnovu štete nastale izvršenjem delikta. Kako je osnovni princip imovinskih osiguranja, princip obeštećenja, ukoliko bi osiguranik naplatom nadoknade iz osiguranja i nadoknadom štete od štetnika kumulirao nadoknade, moglo bi doći do neosnovanog bogaćenja za veći iznos od stvarno pretrpljene štete. Sa druge strane, ako bi osiguranik prvo naplatio nadoknadu od osiguravača, tada lice koje je prouzrokovalo štetu ne bi snosilo posledice svoje odgovornosti.¹ Iz ovoga proizlazi da je kumuliranje nadoknade po navedenim osnovama na strani osiguranika dozvoljeno samo do visine stvarne štete.

¹ U manjem delu starije francuske teorije (Colin, A. et Capitant, H. 1924, 608) i našoj starijoj sudskoj praksi (VPS P-453/63 od 4. 10. 1963, *Osiguranje i privreda*, 1963/11-12) bilo je zastupano shvatanje suprotno modernom sistemu prava osiguranja i principu odgovornosti za pričinjenu štetu, da je prilikom izračunavanja visine premijskih stopa osiguravač uzeo u obzir i gubitke koje će pretrpeti usled neostvarivanja prava regresa, da treće lice nije osiguravaču ni moglo pričinii štetu, te da nema osnova da mu naknađuje iznos koji je isplaćen osiguraniku.

* Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, e-mail: nsbob@sezampro.rs.

** Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, e-mail: pocucabmilan@gmail.com.

Zbog navedenih razloga, osiguravaču se trenutkom isplate nadoknade priznaje automatski prelazak prava *ipso iure* (Zakon o obligacionim odnosima, 1978, čl. 939, st. 1; Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1978, čl. 766, st. 1; nemački Zakon o ugovorima o osiguranju, 2007, čl. 117, st. 5; engleski Zakon o pomorskom osiguranju, 1906, čl. 79) koja osiguranik ima prema štetniku. Ovo pravo se naziva subrogacija.² Prenos prava osiguranika na osiguravača mora biti suštinski, jer osiguravač ima pravo da umanji iznos svoje obaveze u onoj meri u kojoj krivicom osiguranika bude u celosti ili delimično onemogućen prelazak prava na osiguravača. Stupanje osiguravača u prava osiguranika prema štetniku ne može se ostvarivati na štetu osiguranika. Nemogućnost prelaska prava sa osiguranika na osiguravača može se odnositi na razne situacije, pa tako na primer, osiguravač neće imati obavezu da isplati nadoknadu štete osiguraniku ukoliko se osiguranik na bilo koji način odrekao potraživanja prema štetniku.

Subrogacija je pravni institut karakterističan za neživotna osiguranja i pojavljuje se oblasti osiguranja motornih vozila i obaveznom osiguranju od građanskopravne odgovornosti iz upotrebe motornih vozila,³ dobrovoljnom osiguranju od građanskopravne odgovornosti, transportnom osiguranju, osiguranju imovine itd. Ističemo da se subrogacija, pored toga što se radi o principu neživotnih osiguranja *ex lege* (Zakon o obligacionim odnosima, 1978, čl. 939, st. 1; Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1978, čl. 766, st. 1; francuski Zakonik o osiguranju, 2008, čl. L121-12; belgijski Zakon o ugovoru o osiguranju, 1992, čl. 41; grčki Zakon o ugovoru o osiguranju, 1997, čl. 14; finski Zakon o ugovoru o osiguranju, 1994, čl. 75; holandski Građanski zakonik, 969, čl. 962 (7.17.2.25); luksemburški Zakon o ugovoru o osiguranju, 1997, čl. 52; španski Zakon o ugovoru o osiguranju, 1980, čl. 43), koji je prihvaćen u Opštim uslovima za osiguranje imovine od svih rizika (Uslovi za osiguranje imovine od svih rizika, 2012, čl. 20; Uslovi za osiguranje imovine i prekida poslovanja od svih rizika, 2010, čl. 32), primenjuje i na druge uslove osiguranja koji je izričito ne pominju.

U svakodnevnoj praksi su moguće situacije u kojima se isplatom sume osiguranja u punom iznosu za izvedene totalne štete i preuzimanjem spasenog ostatka, osiguravač oslobađa obaveze po polisi osiguranja, kao

² „Zahtevati u ime nekog drugog...” (Bennett, 1992, 314); postavljanje na mesto drugoga, stupanje u čija prava. (Vujaklija, 1991, 854); latinski *Subrogatum capita naturam subrogati* (što nešto zameni, preuzima njegovu /pravnu/ prirodu) (Stojčević, Romac, 1989, 510); engleski: *subrogation*; nemački: *Subrogation*, *Anspruchabtretung*, *Forderungsübergang*.

³ U praksi osiguranja najčešće korišćen (skraćeni) termin za ovu vrstu osiguranja je „osiguranje od autoodgovornosti.”

i da polisa osiguranja služi kao sredstvo obezbeđenja potraživanja iz ugovora o kreditu za, ugovorom o osiguranju, pokrivene rizike gubitka ili uništenja osiguranog interesa itd. Zato se u osiguranju koriste brojni pravni instituti koji imaju različitu svrhu i proizvode različita dejstva na ugovorne strane. U narednim izlaganjima, autori će analizirati sličnosti i razlike između pravnog instituta subrogacije i drugih instituta koji se u različitim situacijama primenjuju u praksi osiguranja, posebno dodirne tačke i karakteristike koje subrogaciju odvajaju od instituta napuštanja osigurane stvari (*abandona*), cesije, regresa i vinkulacije.

2. SUBROGACIJA I NAPUŠTANJE OSIGURANE STVARI (ABANDON)

Iako je istorijsko poreklo instituta subrogacije nepoznato, smatra se da se subrogacija razvila iz instituta napuštanja osigurane stvari u korist osiguravača iz pomorskog osiguranja (Nikolić, 1957, 200; Legh-Jones, Longmore, Birds, Owen, 1997, 539). Stoga ne čudi da je izvesno vreme postojala konfuzija između ova dva instituta čiji je cilj bio i ostao da se onemogućni osiguranik da naplati veći iznos od nastale štete.

Razlikovanje subrogacije i napuštanja osigurane stvari svodi se na nekoliko karakteristika: subrogacija predstavlja zakonom priznato pravo osiguravača da umesto osiguranika stupi kao poverilac nadoknade od lica koje je prouzrokovalo štetu, dok napuštanje osigurane stvari predstavlja sporazum osiguranika i osiguravača kojim osiguranik ustupa, a osiguravač prihvata pravo svojine na ostacima osigurane stvari koja je pretrpela izvedenu totalnu štetu. Kod subrogacije osiguravač ne stiče pravo svojine na predmetu osiguranja, već ima, pre svega, pravo tužbe prema trećim licima odgovornim za osigurani događaj koji je prouzrokovao štetu osiguraniku. Za razliku od subrogacije gde osiguravač može ostvarivati prava u visini ograničenoj njegovom isplatom, u slučaju sporazuma o napuštanju osigurane stvari osiguravač može ostvariti nadoknadu iznosa koji je isplatio, ali i dodatno zaraditi. Tako, osiguravač može imati pravo da naplati i zadrži vozarinu zarađenu oštećenim ili izgubljenim brodom. Kao novi vlasnik uništenog broda i njegovih interesa ima pravo da naplati sva njegova potraživanja, čak i onda kada premašuju visinu isplaćene štete. Osim toga, od trenutka nestanka osiguranog predmeta do trenutka njegovog nalaska osiguravač može dodatno profitirati zbog uvećanja vrednosti izgubljenog predmeta (Legh-Jones, Longmore, Birds, Owen, 1997,

533).⁴ Međutim, osiguravač nekada neće imati interes da mu bude prenesena svojina na olupini broda, jer troškovi uklanjanja olupine mogu biti veći od vrednosti same olupine. Kod subrogacije nije bitno da li se radi o totalnoj ili delimičnoj, materijalnoj ili nematerijalnoj šteti. Nema obaveze obaveštavanja osiguravača ili osiguranika o nastupanju subrogacije, kao što je to slučaj kod napuštanja osigurane stvari gde osiguranik obaveštava osiguravača o svojoj nameri. Štaviše, ukoliko osigurana pokretna stvar bude izgubljena pa se naknadno pronađe, osiguranik ima obavezu da preda stvar osiguravaču koji je zbog totalnog gubitka isplatio nadoknadu njene pune vrednosti.

Nastupanje subrogacije je automatsko, dok napuštanje osigurane stvari nije. Međutim, osiguravač može primenom opštih pravila građanskog prava o nadoknadi štete kod osiguranja od odgovornosti i bez posebnog pismenog sporazuma da bude obavezan da prihvati napuštaj (abandon). Ovo zbog toga, što oštećeni koji se sa zahtevom na nadoknadu obrati osiguravaču, nije dužan da snosi troškove i rizik prodaje sačuvanih delova oštećene stvari.

Nastupanje napuštaja u korist osiguravača, ponekad je stvar ocene suda u konkretnom slučaju. Na primer, kada osiguravač preuzme vozilo posle nesreće uz saglasnost vlasnika (čak i prećutno), ukloni ga sa mesta nesreće i skloni na određeno mesto tako da od tog momenta njime i raspoláže, smatra se da je nastupio abandon.⁵

3. SUBROGACIJA I CESIJA

Zajednička karakteristika subrogacije i cesije je ta da se jednoj strani omogućava da se koristi pravom drugog lica, ali nesporno je da subrogacija nije vrsta cesije. Osnov subrogacije je zakon, dok je pravni osnov cesije sporazum o prenosu određenih prava na drugo lice – cesionara. Kod subrogacije nije potreban poseban pristanak osiguranika ili oštećenog lica za prenos prava na osiguravača, niti se zahteva posebna forma. U oblasti osiguranja ako polisom nije nešto drugo predviđeno, osiguravač nikada ne može uslovljavati isplatu nadoknade osigurane štete tako što će od osiguranika zahtevati da ugovorom o cesiji prenese svoja prava prema trećim licima. Ukoliko bi osiguravač odlučio da se koristi pravima osiguranika prema trećim licima na osnovu cesije, onda bi za razliku od prava koja bi stekao subrogacijom, na osnovu potraživanja osiguranika koja je stekao cesijom mogao da ostvari veći iznos od

isplaćenog. U svakom slučaju, osiguravač ne bi mogao da naplati veći iznos od stvarne štete koju je osigurao.

Kod oba instituta potpuno je nebitno da li se osiguranik nalazi u pravnom odnosu sa štetnikom. Bitno je da se radi o šteti nastaloj deliktom. Tako, nije bitno to što se osiguranik ne nalazi u direktnom pravnom odnosu sa štetnikom, na primer, osiguranik kao uvoznik i vozar kao štetnik kojeg je angažovao špediter. Prema vremenskom kriterijumu, subrogacija nastupa posle nastanka osiguranog slučaja, dok se cesija može vršiti kako pre, tako i posle nastanka osiguranog slučaja.

U pogledu ispunjenosti određenih uslova, ostvarivanje prava osiguravača stečeno po osnovu subrogacije uslovljeno je njegovom obavezom dokaza da je šteta pokrivena osiguranjem (punovažnost odštetnog zahteva prema uslovima osiguranja) i da je iznos koji potražuje isplatio osiguraniku. Ukoliko osiguravač svoj zahtev zasniva na ugovoru o cesiji, tada nema obavezu da dokazuje prethodno pomenute činjenice. Kod subrogacije nema mesta odgovornosti osiguranika za prenos prava, dok kod cesije osiguranik odgovara za postojanje potraživanja (Jovanović, 1957, 91). Usled gore navedenih pravila, osiguravaču ne bi bilo na odmet da koristi pismene isprave o prenosu prava, pogotovo zato što brodar ne mora da prihvati da nadoknadi gubitak osiguravača, ukoliko ne dobije garanciju da je osiguravač isplatio nadoknadu štete osiguraniku i da se osiguranik neće pojavljivati sa zahtevom u određenoj visini prema štetniku. U tom smislu se u engleskoj praksi koristi „obrazac subrogacije” (Brown, 1998, 493) koji pre ili istovremeno sa isplatom nadoknade štete popunjava i potpisuje osiguranik ili oštećeno lice ukoliko ono nije osiguranik.

I kod subrogacije i kod cesije je zajedničko to da štetnik može da ističe sve prigovore kojima je bio izložen osiguranik, pošto osiguravač ne može da menja prirodu prava osiguranika prema štetniku. Tako se štetnik može braniti prigovorima nedostatka deliktne sposobnosti, podeljene odgovornosti, kompenzacije itd., ali samo do momenta subrogacije. Za razliku od subrogacije, kod cesije štetnik može ove prigovore isticati i posle nastupanja osiguranog slučaja, kada za nemogućnost namirenja potraživanja od štetnika osiguravaču odgovara osiguranik.

Subrogaciju priznaje i sudska praksa u kojoj preovladava shvatanje da se radi o „zakonskoj subrogaciji”, dok je ranije u sudskoj praksi slovenačkih sudova bilo i shvatanja da je reč o „zakonskoj cesiji”, kao i da se u nizu slučajeva u sporovima iz pomorskog osiguranja zauzimao stav da je u pitanju cesija kao osnov prelaska prava osiguranika na osiguravača (Šulejić, 2005, 369).

⁴ Autori navode slučaj uvećanja vrednosti antičkog predmeta.

⁵ VSH Gž. 699/71 od 30. 12. 1971, *Informator*, 1891/72.

4. SUBROGACIJA I REGRES

Subrogacija se često u praksi pogrešno poistovećuje s pojmom regresa. Neretko se razlikovanje svodi na to da se kod subrogacije osiguranik pojavljuje kao oštećeno lice, a da se kod regresa osiguranik pojavljuje kao lice odgovorno za nadoknadu štete. Ovo smatramo neprimerenim, jer se i u jednom i u drugom slučaju radi o subrogaciji u korist osiguravača. U prvom slučaju subrogacija se odnosi na nadoknadu štete osiguraniku po polisi osiguranja, dok se u drugom radi o nadoknadi štete oštećenom licu po osnovu građanskopravne odgovornosti osiguranika. Tako bi se u prvom slučaju osiguravač pojavljivao sa odštetnim zahtevom prema licu odgovornom za nadoknadu štete koje nije osiguranik, dok bi se u drugom slučaju radilo o licu koje je osiguravač osigurao – osiguraniku.⁶ Osim toga, pravo regresa je poseban institut obligacionog prava koji se javlja kod odnosa u kojem postoji više solidarnih dužnika. Drugim rečima, subrogacija predstavlja zakonski ili ugovorni način sticanja prava osiguravača od osiguranika ili oštećenog lica po osnovu relevantnog štetnog događaja, dok bi se, prema mišljenju autora ovog rada, pod regresom pre moglo reći da se radi o potraživanju stečenom subrogacijom.

5. SUBROGACIJA I VINKULACIJA

Kao što smo rekli u prethodnim razmatranjima, subrogacija je stupanje osiguravača u prava osiguranika ili oštećenog lica na osnovu nadoknade štete, dok se to za vinkulaciju ne može reći. Vinkulacijom se ne prenosi potraživanje iz ugovora o osiguranju sa osiguranika na vinkulataru, niti vinkulatar pristupa tom ugovoru kao novi osiguranik. Tako, i naš Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi u čl. 736, st. 5 propisuje da ustupanje prava na osiguranom predmetu drugom licu ne povlači za sobom i prenos prava iz osiguranja, ako o tome nema izričitog ili prećutnog sporazuma između osiguranika i sticaoca prava. Osnovno razlikovanje je u tome što je pravni osnov subrogacije u zakonu ili ugovoru, dok se kod vinkulacije pravni osnov isključivo nalazi u ugovoru.

Prema vremenu kao kriterijumu razlikovanja, subrogacija nastupa u trenutku kada osiguravač isplati nadoknadu štete, dok se ugovor o vinkulaciji uobičajeno zaključuje pre zaključenja polise osiguranja i samim tim pre nastanka osiguranog događaja.

⁶ To je slučaj kada osiguravač isplati nadoknadu štete oštećenom licu, a zatim podigne tužbu prema štetniku koji je pod uticajem alkohola i u svojstvu njegovog osiguranika izazavao saobraćajnu nesreću.

I kod jednog i drugog instituta svojstvo osiguranika se ne prenosi na osiguravača. Istovetno kao i u slučaju subrogacije, ukoliko vinkulatar podnese odštetni zahtev neposredno, on to čini u ime osiguranika, a ne u svoje ime (Tomašić, 1987, 24). Sledstveno tome, postojanje materijalnog interesa je svojstveno i kod subrogacije i kod vinkulacije (Jovanović, 1999, 39–43).

Polazeći od poverioca kao kriterijuma razlikovanja, kod subrogacije je osiguravač poverilac nadoknade od odgovornog lica, dok se kod vinkulacije radi o licu koje se pojavljuje kao poverilac nadoknade od osiguravača. Tako bi se naručilac gradnje brodova koji unapred finansira posao, ali time još uvek nije stekao svojinu na objektu u izgradnji ili banka za odobreni iznos kredita, mogli pojaviti kao poverioci nadoknade od osiguravača.

Kod vinkulirane polise osiguranja, na strani osiguravača postoji opasnost da naknadu štete isplati neovlašćenom licu. Ovo tim pre ako je osiguranik prema vinkulataru, svom poveriocu uredno izmirio obaveze iz drugog obligacionopravnog odnosa koji je zaključio sa njim, na primer, iz ugovora o kreditu. Praktična posledica bi bila da osiguranik i pored toga što je u celosti izmirio dug iz ugovora o kreditu, ako u međuvremenu dođe do štete, ne dobije njenu nadoknadu zbog vinkulacije. U slučaju subrogacije, radi se o sasvim drugačijim okolnostima pa takva opasnost ne postoji, jer je kontrola od strane osiguravača neposrednija.

6. USLOVI ZA SUBROGACIJU I NJENA VISINA

Osnovni uslovi za nastupanje subrogacije su da je osiguravač isplatio nadoknadu osiguraniku i da postoji odštetni zahtev osiguranika prema odgovornom licu.

U skladu sa prvim uslovom za nastupanje subrogacije nije dovoljno da postoji obaveza osiguravača na nadoknadu po polisi osiguranja, već je potrebno da je on tu obavezu i ispunio. Visina obaveze lica kome se osiguravač obraća sa regresnim zahtevom može biti utvrđena i poravnanjem. Ako se osiguravač po isplati nadoknade obratio štetniku po osnovu subrogacije u prava osiguranika i pri tom utvrdi da je osiguranik već naplatio od štetnika nadoknadu koju mu ovaj duguje, ima pravo na povraćaj isplate nadoknade, jer mu je osiguranik naneo štetu time što mu je onemogućio vršenje prava subrogacije.

Na osiguravača mogu da pređu samo ona prava osiguranika prema odgovornom licu koja su nastala iz štete na osiguranoj stvari. Tako na osiguravača ne može preći zahtev osiguranika za nadoknadom izgubljene dobiti od štetnika ukoliko izgubljena dobit nije bila pokrivena osiguranjem. U oblasti pomorskog osiguranja

osiguravač broskog kaska, nema pravo da se subrogira u pravo osiguranika na vozarinu na osnovu ugovora o prevozu. Ukoliko je do nastanka štete došlo kroz podeljenu odgovornost, na osiguravača prelaze samo prava u visini udela odgovornosti štetnika, bez obzira na to što je osiguravač isplatio ceo iznos štete osiguraniku.⁷ U starijoj sudskoj praksi u oblasti osiguranja od autoodgovornosti⁸ zastupljeno je stanovište po kojem osiguravač nema pravo da od odgovornog lica, pored nadoknade štete koju je on dugovao osiguraniku, uračuna i svoje troškove procene i likvidacije štete. Ovakvo stanovište je prihvaćeno u svim granama osiguranja i na osnovu njega nastankom osiguranog slučaja obaveza osiguravača se umanjuje samo za stvarno pretrpljenu štetu osiguranika, dok troškove angažovanja na proceni i isplati štete mora da snosi sam. Naime, procena i likvidacija štete u cilju njene isplate osiguraniku predstavljaju izvršenje zakonske obaveze osiguravača, pa iako subrogacijom osiguravač ne stiče pravo na nadoknadu troškova, on bi morao da ima to pravo po nekom drugom osnovu. U suprotnom, štetnik bi bio, za taj iznos, oslobođen svoje odgovornosti za štetu osiguravača, a koji je isplatio štetu osiguraniku. Shvatanje po kojem je cilj subrogacije da se spreči kumuliranje osiguranikovih prava, a ne zaštita interesa osiguravača (Blagojević, Krulj, 1983, 2017) upravo i dovodi do rezultata koji nam se ne čine u potpunosti doslednim principima odgovornosti za nadoknadu štete. Zbog toga bi u eventualnom nedostatku odgovarajućih propisa trebalo pažljivo proceniti da li i na koji način ovo pitanje zakonski regulisati.

Odštetni zahtev osiguranika prema odgovornom licu razlikuje se prema vrsti osiguranja. U osiguranju robe u prevozu da bi osiguranik mogao da ostvari nadoknadu štete od osiguravača mora obezbediti njegove interese stavljanjem prigovora ili protesta vozaru i drugim licima.⁹ Ulaganjem prigovora (protesta) vozaru vrši se osporavanje urednog izvršenja obaveze prevoznika. Drugim rečima, iznosi se tvrdnja da vozar nije konkretne stvari predao sa prevoza po vrsti, stanju i količini koja odgovara preuzetoj obavezi iz tovarnog lista, odnosno teretnice. Sa druge strane, svrha podnošenja prigovora je da se vozar upozna sa činjenicom postojanja štete i da mu se omogući da zajedno sa primaocem obavi njen pregled i zajednički utvrde pravo stanje stvari (Franasović, 1987, 133; Pavić, 1986, 373).

Osiguravačevo pravo regresa prema vozaru u nekim slučajevima može biti otežano. Tako, ako osiguranik ne uloži prigovor brodaru nema za posledicu prekluziju prava prema brodaru, ali se teret dokaza prebacuje na

primaoca, odnosno osiguravača na kojeg su prešla prava osiguranika. Ukoliko osiguravač ne bi uspeo u odštetnom zahtevu prema brodaru, osiguranik bi morao da vrati isplaćenu nadoknadu.

Gledano iz ugla pravnih odnosa reosiguranja, osiguravač nema isti pravni položaj prema svojim reosiguravačima kao što je to u njegovom odnosu s osiguranikom. Pravni položaj osiguravača, ukoliko je zaključio ugovor o reosiguranju, je dvojak: koristeći se pravom subrogacije osiguravač sprečava mogućnost neosnovanog bogaćenja osiguranika, ali isto tako vraćanjem cele ili dela sume koju je isplatio na ime nadoknade štete osiguraniku ili nekom drugom licu ima obavezu da umanjí nadoknadu koju je naplatio od reosiguravača. Dužnost osiguravača da obavezu reosiguravača umanjí za iznose koje kasnije nadoknadi bilo od osiguranika kome je odgovorno lice isplatilo štetu ili trećeg odgovornog lica, zasniva se radi ostvarivanja istih ciljeva, kao i u odnosima iz direktnog osiguranja. Ako bi osiguravač nadoknadio ono što je isplatio i istovremeno zadržao iznos koji je naplatio od reosiguravača, on bi se neosnovano obogatio, pa je zato reosiguravač zainteresovan za ishod naplate od odgovornog lica odštetnog zahteva isplaćenog osiguraniku. Osim toga, geografska udaljenost reosiguravača i osiguravača čini neoportunim i krajnje nerentabilnim angažman reosiguravača u proceni i likvidaciji odštetnog zahteva. To su razlozi zbog kojih se reosiguravač ne koristi pravom subrogacije, već se oslanja na profesionalnost, savesnost i poštenje osiguravača u odobravanju srazmernog dela svih iznosa i koristi koji kasnije budu ostvareni od odgovornih lica u korist reosiguravača. Podrazumeva se da reosiguravač u svakom slučaju ima pravo da zahteva nadoknadu štete zbog propusta osiguravača da zaštiti njegova prava prema opštim pravilima o odgovornosti za štetu. Konačno, treba navesti da se pravila Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi primenjuju i na reosiguranje, pa je moguće da se reosiguravač u pomorskom osiguranju po osnovu subrogacije u prava osiguravača pojavljuje kao aktivno legitimisan prema osiguraniku. Suprotno od tih pravila, Zakon o obligacionim odnosima izričito isključuje primenu njegovih odredbi na reosiguranje, pa zbog toga reosiguravači nemaju pravo subrogacije u oblasti imovinskog osiguranja.

Kada se radi o licima prema kojima se ne mogu ostvarivati prava potraživanja po osnovu subrogacije, treba reći da po osnovnom pravilu *nemo subrogat contra se*, sa osiguranika se ne mogu preneti prava prema licima za čije postupke on sam odgovara. To će biti u slučaju da je za štetu odgovoran bračni drug, deca, službenik ili radnik pravnog lica. U francuskom pravu će se pored prethodno navedenih, ova zabrana odnositi i na potomke i pretke u pravoj liniji krvnog srodstva,

⁷ VPS, Sl. 746/73 od 5. 12. 1973.

⁸ VPS u Ljubljani, Sl. 327/66-3 od 4. 11. 1966.

⁹ Više o prigovorima videti kod: Jovanović, 1997.

bez obzira na stepen i lica koja žive sa osiguranikom u domaćinstvu.

7. ZAKLJUČAK

Možemo konstatovati da osiguravaču stoje na raspolaganju razni pravni instrumenti kojima može zaštititi svoje interese. Subrogacija je zakonom zagarantovano

pravo osiguravača, ali usled navedenih mana osiguravač može ponekad ustanoviti da mu je bolje da se služi drugim sredstvima. Međutim, uspešnost ostvarivanja subrogacije osiguravača može se meriti tek po naplati predmetnog potraživanja, pa je prikladnost pojedinih instituta interesima osiguravača u direktnoj zavisnosti od efektivnog umanjenja njegovog gubitka nastalog isplatom nadoknade osiguraniku ili oštećenom licu.

Slobodan JOVANOVIĆ, PhD,
Associate Professor, University Business Academy, Faculty of Law, Novi Sad

Milan POCUCA, PhD,
Associate Professor, University Business Academy, Faculty of Law, Novi Sad

Subrogation in insurance, similarities and variations against the other institutions

UDC: 347.41:368
Scientific debate

SUMMARY

Subrogation is a legal institution inherent in non-life insurance and it appears equally in motor hull insurance, MTPL insurance, marine insurance etc. On the other hand, it is easy to assume situations where insurer discharges from further liability by settling the sum insured in full for constructive total loss and taking over salvaged remains, as well as that an insurance policy serves as collateral for receivables from contract on credit for, by the insurance policy, covered risks of loss or destruction of the interest insured etc. For this reason numerous legal institutions are in use with different purpose and producing various effects on the contract parties. Author analyzes similarities and variations among subrogation and other legal institutions used on different occasions in insurance practice, particularly common points and features that clearly separate subrogation from the institutions like abandonment, cession, recourse and loss payable clause.

Key words: Subrogation, Abandonment, Cession, Recourse, Loss Payable Clause

LITERATURA (REFERENCES)

- Bennett, C. (1992). *Dictionary of Insurance*, London: Financial Times Pitman Publishing.
- Blagojević, B., Krulj, V. (eds). (1983). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II. Beograd: Savremena administracija.
- Brown, R. H. (1998). *Marine insurance – Cargo practice*, London: Witherby & Co. Ltd.
- Bundesgesetz vom 2. April 1908 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz, VVG), AS 24 719, AS 1971 1465, AS 1978 1836, AS 1982 2184, AS 1983 797, AS 1993 3175, AS 1995 1328, AS 2000 2355, AS 2005 5245, AS 2005 5245, AS 2005 5685, AS 2006 4211, AS 2007 5259, AS 2007 5129, AS 2008 5207, AS 2009 2799, AS 2010 1739, (švajcarski Zakon o ugovoru o osiguranju).
- Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VersVG) StF: BGBl. Nr. 2/1959 (NR: GP VIII RV 102 AB 547 S. 68. BR: S. 140.) / BGBl. I Nr. 12/2013 (austrijski Zakon o ugovoru o osiguranju).
- Burgerlijk Wetboek 1969 (holandski Građanski zakonik).
- Code des Assurances 1930/2008 (francuski Zakonik o osiguranju).
- Colin, A., Capitant. H. (1924). *Coure élémentaire de droit civil français*, Paris: Librairie Dalloz.

Franasović, A. (1987). *Praksa transportnog osiguranja*. Zagreb: „Croatia” Zajednica osiguranja imovine i osoba.

Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) vom 23. November 2007” (BGBl. I S. 2631), (nemački Zakon o ugovoru o osiguranju).

Jovanović, S. (1999). Klauzula vinkulacije u osiguranju, *Pravo – teorija i praksa*, 16(4), 39–43.

Jovanović, S. (1997). Obaveza špeditera da na osnovu ugovora o špediciji uloži prigovore i reklamacije radi zaštite interesa komitenta, *Pravni život*, 46(11), 307–318.

Jovanović, V. (1957). *Prava osigurača prema trećem odgovornom licu: pitanje takozvanog „regresa” osigurača prema trećem odgovornom licu*, Beograd: DOZ.

La loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, Loi du 10-12-2012 publie le 11-01-2013 (art. modifie: 124), Loi du 13-01-2012 publie le 24-02-2012 (art. modifie: 110/1), Loi du 26-11-2011 publie le 05-12-2011 (art. modifie: 138bis-6), Arrete Royal du 19-12-2010 publie le 24-01-2011 (art. modifie: 33), Loi du 26-04-2010 publie le 28-05-2010 (art. modifies: 2; 140; 141), Loi du 21-01-2010 publie le 03-02-2010 (art. modifies: 138ter-2-138ter-13; 139; 141) Entré e en vigueur à dé terminer, Loi du 21-01-2010 publie le 03-02-2010 (art. modifie: 138ter-1), Loi du 17-06-2009 publie le 08-07-2009 (art. modifies: 138bis-1-138bis-4; 138bis-6-138bis-11; 138bis-8), Loi du 08-06-2008 publie le 16-06-2008 (art. modifie: 68-8), Loi du 20-07-2007 publie le 10-08-2007 (art. modifie: 138BIS-1-138BIS-11) Entré e en vigueur à dé terminer, Arret cour arbitrage du 15-03-2007 publie le 28-03-2007 (art. modifie: 68.9), Loi du 01-03-2007 publie le 14-03-2007 (art. modifies: 13; 68.2), Loi du 20-07-2006 publie le 28-07-2006 (art. modifies: 41; 68.10), Loi du 22-02-2006 publie le 15-03-2006 (art. modifie: 13), Loi du 27-12-2005 publie le 30-12-2005 (art. modifie: 68.9), Loi du 17-09-2005 publie le 11-10-2005 (art. modifies: 67; 68.1-68.9), Loi du 24-08-2005 publie le 31-08-2005 (art. modifies: 4; 10), Loi du 21-05-2003 publie le 15-07-2003 (art. modifie: 68.1-68.8) (art. modifies: 68.9; 67), Arrete royal du 25-03-2003 publie le 31-03-2003 (art. modifie : 140), Loi du 22-08-2002 publie le 26-09-2002 (art. modifie: 95), Loi du 22-08-2002 publie le 17-09-2002 (art. modifies: 35; 86; 87), Loi du 02-08-2002 publie le 30-08-2002 (art. modifies : 29; 31), Loi du 07-01-2002 publie le 01-02-2002 (art. modifie: 91), Loi du 16-03-1994 publie le 04-05-1994 (art. modifies: 2; 30; 31; 36; 52; 67; 71; 77; 78; 82) (art. modifies: 93; 101) (belgijski Zakon o ugovoru o osiguranju).

Lag om försäkringsavtal, 1994/543, 1998/82, 1999/93, 2001/968, 2003/496, 2005/30, 2009/142, 2009/1184, 2010/426, 2013/33, (finski Zakon o ugovorima o osiguranju).

Lekh-Jones, N., Longmore, A., Birds, J., Owen, D. (Eds). (1997). *MacGillivray on Insurance Law*, London: Sweet and Maxwell.

Ley 50/1980, de 8 de octubre de Contrato de Seguro, Boletín Oficial del Estado de 17 de Octubre de 1980, 15/May/1997, 24/Nov/2002, 6/Nov/2003, 1/Sep/2004, 12/Oct/2007 (španski Zakon o ugovoru o osiguranju).

Loi du 27 juillet 1997 sur le contrat d'assurance, (luksemburški Zakon o ugovoru o osiguranju).

Marine Insurance Act, 1906 – An Act to codify the Law relating to Marine Insurance. (21st December 1906), (engleski Zakon o pomorskom osiguranju).

Nikolić, N. (1957). *Ugovor o osiguranju*, Beograd: DOZ.

NΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2496, Ασφαλιστική σύμβαση, τροποποιήσεις της νομοθεσίας για την ιδιωτική ασφάλιση και άλλες διατάξεις”, (ΦΕΚ 87/τ.Α’/16.5.1997) (grčki Zakon o ugovoru o osiguranju).

Pavić, D. (1986). *Pomorsko osiguranje*, knjiga I. Zagreb: Croatia.

Stojčević, D., Romac, A. (1989). *Dicta et regulae iuris*, Beograd: Savremena administracija.

Šulejić, P. (2005). *Pravo osiguranja*. Beograd: Dosije.

Tomašić, V. (1987). Prenos prava iz plovidbenog osiguranja (II) dio, *Osiguranje i privreda*, 9.

Uslovi za osiguranje imovine od svih rizika kompanije Dunav osiguranje a.d.o., 2012.

Uslovi za osiguranje imovine i prekida poslovanja od svih rizika Delta Đenerali osiguranje, 2010.

Vujaklija, M. (1991). *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd: Prosveta.

Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Službeni list SRJ, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/2000.